

“KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI BANDLIKNI TA'MINLASH”

*Тошкент вилояти Ангрен шаҳри 1-сон Касб-хунар
мактаби "Бизнес асослари" фани уқитувчиси
Ходжамбердиева Дилноза Бахтияровна*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yurtimizda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish orqali aholi bandligini ta'minlash borasidagi qilinayotgan ishlar va amalga oshirilishi zarur bo'lgan vazifalar haqida keltirilgan*

Kalit so'zlar: *tadbirkor, xususiy, rivojlanish, malaka, bandlik, biznes.*

Aholi bandligini ta'minlash jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi va u iqtisodiyotda alohida ahamiyatga ega. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik respublikamizda yangi ish joylarini yaratishning asosiy yunalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonda aholini ish bilan ta'minlashni yanada yaxshilash va uning farovonligini oshirishning eng muhim yo'nalishi sifatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, xizmat ko'rsatish va kasanachilik sohalarini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishni rag'batlantirish, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida O'zbekiston hukumati, jumladan, Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi, viloyat hokimiyatlari tomonidan amalga oshirilayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan rag'batlantirilishi, mamlakatimiz qishloqlarida bozor iqtisodiyoti talablariga mos keluvchi ijtimoiy infrastrukturani vujudga keltirish dasturlari ishchi kuchining to'liq va samarali bandligini ta'minlashga qaratilgan.

Jahonda ro'y berayotgan moliyaviy-iqtisodiy inqiroz sharoitida tadbirkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga egadir.

Tadbirkorlik bozor iqtisodiyotiga hos iqtisodiy faoliyatdir. Boshqacha aytganda, u muayyan iqtisodiy natijaga erishish maqsadida tovarlar va xizmatlarni loyihalash, ishlab chiqarish hamda ayirboshlashni tashkil etish bo'yicha mulkdorlarning yoki ular vakillarining ongli va maqsadli iqtisodiy faoliyatidir. “O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik to'g'risida”gi qonunda tadbirkorlikka quyidagicha ta'rif berilgan “tadbirkorlik – mulkchilik subyektlarining foyda olish maqsadida tavakkal qilib va mulkiy javobgarligi asosida, amaldagi qonunlar doirasida tashabbus bilan iqtisodiy faoliyat ko'rsatishdir”

Tadbirkorlikning mohiyati quyidagilar orqali yanada oydinlashadi. Birinchidan, tadbirkorlikning subyekti kam bo'lishi mumkin? O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi va "O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik to'g'risida"gi qonunga muvofiq balog'at yoshiga yetgan har bir fuqaro o'z mulki asosida yoki mulk egasining vakolati asosida o'zi ixtiyor etgan, qonunga zid bo'lmagan faoliyat turi bilan shug'ullanishi mumkin.

Ikkinchidan, yuqoridagi tartibda tadbirkorlikning yana bir tomoni, mazmuni ifoda etilgan bo'lib, u mazmunan boy, juda xilma-xil ko'rinishga ega. Tadbirkorlikni tanlash uni tashkil etish va rivojlantirish mohiyati jihatdan faqatgina jamiyat va davlat hudud va mahalla ahamiyatiga molik ish bo'lmasdan, oila va shaxs manfaatiga ham molik ishdir. Shuning uchun bu faoliyat erkin tanlanadigan, qonun doirasida mustaqil amalga oshiriladigan faoliyatdir. Tadbirkorlik faoliyatining uch turi va unga xos ravishda tadbirkorlikning uch guruhini alohida ko'rsatish mumkin:

- yangi tovar yoki xizmatni loyihalashni tashkil etish. Tadbirkorlikning bu turi bilan intellektual mulk egalari – innovasiya tadbirkorlari shug'ullanadi, ular yangi tovar va xizmatlarni loyihalash, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, ularni ishlab chiqarishga joriy etish yuzasidan ilmiy izlanishlar olib boruvchi tadbirkordir;

- tovar ishlab chiqarishni tashkil etish bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlar;

- tovarni sotish, qayta sotish va tijorat ishlarini tashkil etish bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlar. Uchinchidan, tadbirkorlikning ta'rifida uning ma'lum maqsadga bo'ysinishi qayd etilgan.

Maqsad jihatdan tadbirkorlikning ikki turini:

a) foyda olishni, iqtisodiy samaraga erishishni maqsad qilgan;

b) sosial samaraga (masalan, tabiat muhofazasi, shu avlod tarbiyasi, sog'liqni saqlash va hokazo) erishishni maqsad qilgan turlarini ajratish mumkin.

Tadbirkor mehnatining mazmuni qanday, u nima bilan shug'ullanadi? Bu xususida quyidagilarni alohida qayd etish mumkin.

1. Tadbirkorlar mehnat tijorat tavakkalchiligi bilan bog'langan, yangicha tijorat g'oyalarini o'ylab topish va ularni joriy etish usullarini isbotlashga qaratilgan ijodiy mehnatdir. Tavakkalchilik tadbirkorlikning asosiy xususiyatlaridan biridir.

2. Tadbirkorlar mehnat resurslari – moliyaviy mablag'lar, xom-ashyo va jixozlar, kadrlar va ma'lumotlar uzluksiz ravishda qidirish, faoliyatga jalb etish choralari qurishga qaratilgan mehnatdir.

3. Tadbirkorlik mehnat resurslaridan tejamkorlik asosida oqilona foydalanib ishlab chiqarish vazimat ko'rsatishni tashkil etishga qaratilgan tashkilotchilik mehnatdir.

Tadbirkorlikka shaxs ixtiyorlari va qobiliyatlarining o'ziga xos hayotiy ifodasi sifatida qarashi mumkin. U insondan tadbirkorlik faoliyati uchun zarur bo'lgan

sifatlarni, kishi tabiatining alohida ko'rishlarini, xususiyatlarini talab etadi. Odatda tadbirkorlar uchun eng zarur sifatlarga quyidagilarni kiritishadi:

1. Shug'ullanayotgan sohasi bo'yicha ilmiy bo'limlarga egaligi ularni doimo chuqurlashtirishga harakat qilish;

2. Tavakkalchilikka asoslangan murakkab qarorni sharoit va pirovard ma'lumotlarga ega bo'lmay turib qabul qilish bo'yicha tashabbuskorlik qobiliyati;

3. Iqtisodiy jarayonlarni chuqur fikray olish, iqtisodiy voqyealarni va ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni obyektiv baholash, asosiy masalani ikkinchi darajali masalalardan farqlash, jarayonlarning kelajagini chamalay olish va turli variantdagi qarorlarni solishtira olish qobiliyati;

4. Qonunlarga itoatkorligi. Hukumat tomonidan chiqarilgan qonun va tartiblarga qat'iy bo'ysinib, uning kundalik faoliyatida ularga rioya qilishning yuqori namunasini ko'rsatish, bu muhim ishda boshqalarga ibrat bo'lish;

5. Innovasiyachilikning faolligi, ya'ni mahsulotni, texnologiyani, ishlab chiqarishni yangilash va boshqalarni takomillashtirish, qiyinchiliklarni yengish qobiliyati;

6. Maqsad sari intiluvchanlik, mashaqqatli mehnatga yutqazishga, boy berishga, u yoki bu masalalardan cheklanishga tayyor turish, o'z tanlagan yo'lida qattiq turish qobiliyati;

7. Tashkilotchilik, ular quyidagilardan iborat:

- Kishilarni o'z ortidan ergashtira olish va ko'zlagan maqsadga jalb etish, tanlangan yo'lning to'g'riligiga ularni ishontira bilish, hamkorlar bilan murakkab sharoitlarda o'zaro manfaatli fikrga, yondashuvga erisha olish qobiliyati;

- Hamkorlar hamda qo'l ostida kishilarning shaxsiy sifatlariga qarab ishni to'g'ri taqsimlay olish qobiliyati;

- O'zining ish faoliyatini oqilona rejalay olish faoliyati;

- Ma'suliyatliligi, majburiyatini xis etib, uni bajara olish;

- Iqtisodiy sohalar bilan birga madaniy-maishiy sohalarni ham oqilona boshqara olish.

8. Tejamkor bo'lish, barcha resurslardan tejab tergab foydalanishga boshqosh bo'la olish;

9. O'z so'zning ustidan chiqish, jamoasi, hamkorlari va jamiyat oldidagi ma'suliyatni xis eta olish;

10. Ruhiy poklik va halolligi. Halol yo'l bilan maqsadga erishish, xarom pullardan xazar qilish, rostgo'ylik asosida ish yuritish;

11. Ruhiy bardamlik, o'z jamoasi uchun kurashuvchanlik o'ta og'ir vazifalarda o'zini qo'lga ola bilish.

Xulosa, ilg'or tadbirkorga xos xususiyatlar ana shundan iborat. Bu xususiyatlarga faqatgina o'qib erishish mumkin emas. Ular kishida yoshligidanoq

shakllanishi, tarbiyalanishi, takomillashuvchi tajribalar bilan boyitib borilishi kerak. Yosh tadbirkor muvaffaqiyat nazariyasiga (kim, nima uchun, qanday qilib muvaffaqiyatga erishadi) e'tibor qilish, mantiqan to'g'ri fikrlash va o'z fikrini, g'oyalarini mantiqan to'g'ri ifodalab berish, tijorat jarayonlarini takomillashtirish hamda tadbirkorlikning boshqa sir-asrorlarini o'rganish ustida muttasil ishlash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov Q.X., Mehnat iqtisodiyoti. -T.: "Mehnat" - 2009. -511 b.
2. Abduraxmonov Q.X., Murtazoyev B.Ch. Mehnat bozori (o'quv qo'llanma). Toshkent: 1999.
3. Abulqosimov X.P., Minavarova G.T., Karimova D.A. O'zbekistonda kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish yo'llari. -T.: Iqtisodiyot-moliya, 2007.
4. Vahobov A.V. Bozor munosabatlariga o'tish bosqichidagi ko'p ukladli iqtisodiyot va uning takroran hosil bo'lishi. -T.: "Moliya", 2002. -335 b.
5. Volgin N.A. Ekonomika truda: gыpосgтыuуe i sosialnbiye aspekti. Uchebnometodicheskiy kompleks dlya podgotovki magistrrov. -M.:Izd-vo RAGS,2010.368 s.
6. Genkin V. M. «Ekonomika i sosiologiya truda»; M.: Norma, 2007. - 448s